

Werkatelier

Programma

Wadden
zeehavens

Samenwerken in de Waddenvisserijhavens

25 november 2015, 9.30-12.30 uur

JR shipping — Korte Lijnbaan 25, 8861 NS Harlingen

Verlag

Harlingen
25 november 2015

Martin en Arjen Bosch

Afstemming in de visserijhavens langs de Waddenzee

Dit werkatelier past binnen in de ambitie van de Waddenzee om de havens “te specialiseren op basis van natuurlijke kracht”.

Momenteel is er veel dynamiek in de visserij op het gebied van regulering, bereikbaarheid en innovaties in de sector. In een eerder werkatelier van de visserijhavens is al gesproken over de noodzaak om samen op te trekken en gezamenlijk visie te ontwikkelen. Dit werkatelier wil verder werken aan een invulling van die ambitie.

Plenaire voordrachten

Arjen Bosch, secretaris Raad van Advies Waddenzeehavens

Het verzoek voor dit werkatelier komt van de Raad van Advies Waddenzeehavens. In deze Raad zijn overheden, havens, ondernemers en NGO's vertegenwoordigd (voor deelnemers, zie presentatie). De Raad van Advies spant zich in om samenwerking tussen havens te bevorderen. Een programmatische aanpak volgt het uitgangspunt “Economie en ecologie hand in hand” en loopt via de lijnen:

1. Specialiseren op basis van natuurlijke kracht;
2. Havenontwikkeling koppelen aan Building with Nature;
3. Duurzaam havenbedrijf.

De Raad van Advies stemt zijn werkzaamheden af met het Waddenfonds en het programma Rijke Waddenzee.

De havens hebben in 2011 specialisaties afgesproken. De havens Den Oever en Lauwersoog richten zich op visserij en toerisme. Inmiddels ontwikkelt visserij zich ook in Harlingen. De omvang en verspreiding van de visserij over drie havens was aanleiding voor de Raad van Advies om voor visserij een verdiepingsslag te maken en te kijken of specialisatie en betere samenwerking tussen deze drie havens meerwaarde op kan leveren. De resultaten van dit werkatelier worden voorgelegd aan de Raad van Advies.

Barbara Holierhoek, voorzitter vissersverenigingen ‘Hulp in Nood’ en ‘Ons Belang’

(Ontwikkelingen in de visserij)

Er komen minder vergunningen voor de garnalenvissers, dus minder kotters. Daarover wordt onderhandeld met de rijksoverheid, NGO's en het Waddenfonds. Maar minder schepen betekent niet direct minder garnalen. Door efficiencywinst kunnen met minder aanlandingen misschien evenveel garnalen worden gelost. Daarvoor zijn dan wel andere faciliteiten nodig, en heeft het ook gevolgen voor de havens (minder kadegeld).

Belangrijk onderwerp dat op ons afkomt is de verwerking van visafval en discard. De aanlandplicht vangt aan op 1 januari 2016, maar vanaf 2018 gaat men pas handhaven. Het beeld is dat de (Europese) overheid onvoldoende praktische kennis heeft om de gevolgen van dit besluit te overzien.

Arjen Bosch,
(Verzanding van de Waddenzee)

Het rijk heeft in de PKB Waddenzee zich verbonden aan het handhaven van de bereikbaarheid van de havens in de Waddenzee. Dit betekent dat geulen naar de havens op een minimale diepte moeten worden gehouden. Er is met name zorg voor de bereikbaarheid van de haven van Lauwersoog, als gevolg van de verzanding van de buitendelta tussen Ameland en Schiermonnikoog. Ellen Kiewiet meldt dat er inmiddels een analyse is die de economische noodzaak van uitbaggeren aantoont. Om dit te effectueren is een MB-wet vergunning nodig. Dit moet goed voorbereid worden. Zo'n traject kan — mits goed uitgevoerd — in een jaar gerealiseerd worden.

Pim Visser, voorzitter VisNed,
(recreatieve ontwikkelingen in Den Oever)

Den Oever ontwikkelt een nieuwe visafslag. Deze visafslag faciliteert de visvloot op een moderne manier, maar is vooral ook gericht op het uitdragen van de visserij naar een toeristische doelgroep. Een positieve profilering van de visserij kan alle vissers en de haven helpen.

De ontwikkeling van MosselZaad Invanginstallaties (MZI's) op de Waddenzee wordt gefaciliteerd in Den Oever. In samenwerking met het Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier zijn er plannen om aan de oostkant van den Oever waterberging te combineren met opslag van mosselen.

Innovaties — Pitches

Klaas Kant, GPC Kant
(Garnalen Pelmachine)

Pellen in Nederland is zeer beperkt. 99% van de pelactiviteiten vindt plaats in Noord-Afrika, Marokko. De andere 1% van enkele jaren terug groeit uit tot 2% nu, en de

verwachting is dat het naar 5% gaat. Met het pellen in Nederland neemt de kwaliteit van het product toe (is verser, geen of minder conserveringsmiddelen nodig), is het duurzamer (minder transport), is goed voor de Waddeneconomie (inshoring) en blijven de pellen in Nederland, die vervolgens door andere industrie weer verwerkt kunnen worden. Het mes snijdt dus aan vele kanten.

**Rob Pikkert, Telson
(Garnalen Opwerkingsunit)**

Nu het garnalen pellen terug is in Nederland blijven de pellen ook hier. Rob ontwikkelt een nieuw concept waarbij de kostbare grondstoffen uit de pellen worden gehaald. Denk aan kleurstoffen, cellulose en chitine. Hier kunnen bijvoorbeeld nano-particles uit worden gemaakt en buitengewoon sterke draden.

Elders in de wereld is al veel expertise op dit punt. Telson wil die expertise naar Nederland halen en zo nieuwe hoogwaardige industrie opbouwen rond de pellen. Momenteel bevindt het idee zich in de concept-fase.

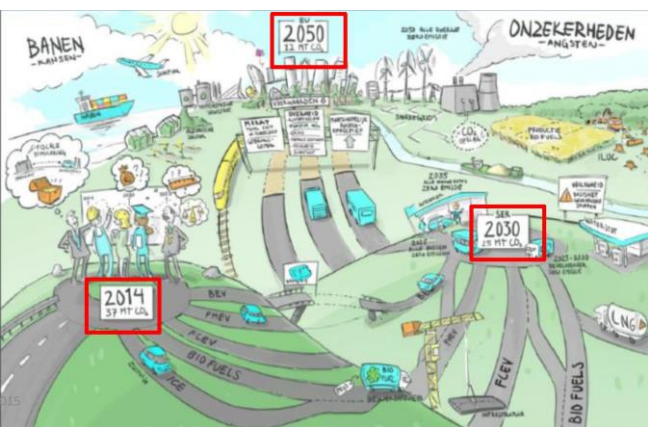
**Wouter Jan van den Berg, Peter van der Klok, TCE Gofour
(Bio Product Processor)**

TCE Gofour heeft een apparaat ontwikkeld dat van organisch materiaal vismeel, glycerine en bio-diesel kan maken. Het systeem is operationeel en werkt bijvoorbeeld op koolzaad. Nu heeft TCE Gofour ook de blik op vismateriaal gericht. De nieuwe wetgeving rondom discard genereert afvalstromen, die als grondstof voor verwerking kunnen dienen. Zo kan het van lineaire naar circulaire afvalstromen gaan.

De sector is zeer kritisch op de discard wetgeving. Die is tot stand gekomen via ongelukkige 'framing' van Engelse vissers. De zaak merkt op dat dit een gevoelig onderwerp is, maar het is ook niet tegen te houden. Zijn er geen hoogwaardiger verwerkingsmethoden voor handen? Er zijn andere innovaties die zich hier op richten. Is het niet veel beter de discard te beperken door de vis levend weer terug te zetten in zee? Als die succesvol zijn neemt de discard weer af en de productie via de Bio Product Processor ook. Er is een groot verschil tussen discards van de garnalenvisserij en Noordzee visserij. Voor Noordzee visserij komt er vast veel aanbod, je zou ook kunnen kijken naar visfileerderijen. Voor garnalenvisserij moet je niet te veel verwachten.

Werkt diesel niet in tegen de wens om over te stappen op LNG? Het gaat hier om hele schone bio-diesel, terwijl LNG voorlopig nog fossiel wordt geleverd. Het is een mooie bijdrage aan de circulaire economie, bovendien hoeven de motoren niet te worden omgebouwd.

Louwe de Boer, Pieter 't Hart, Ekofishgroup (Multipurpose scheepsconcept)

Ekofishgroup ontwikkelt innovatieve scheepsconcepten. Pieter 't Hart presenteert de innovatie (energietransitie) die momenteel gebeurt in de scheepvaart. Innovatieve concepten als LNG, CNG, elektrisch en waterstof zijn al realiteit. Brandstof prijzen variëren enorm.

Gasolie is een geweldige brandstof qua prijs en energiedichtheid. Maar nieuwe eisen voor uitstoot dwingen uit te zien naar duurzamere

alternatieven. LNG en CNG lijken de beste alternatieven, maar dan moet het ruimtebeslag opgelost en de prijs omlaag. Visserij kan veel leren van LNG tankvaart en de offshore. In de tussentijd zijn dual fuel (LNG / diesel) motoren een alternatief voor 100% gasmotoren.

Interactieve koffiepauze

Na de vier pitches kunnen de deelnemers verdere informatie krijgen bij de ondernemers die bij marktkraampjes meer kunnen vertellen over hun producten.

Sfeerbeeld door Johan Nooitgedacht

Johan legt de discussie in de groep of er punten zijn waar concurrentie vervangen kan worden door coöperatie. In plaats van "Ieder voor zich en god voor ons allen" zouden door samenwerken wellicht meer efficiency bereikt kunnen worden. De zaal denkt aan kostenbesparingen, bijvoorbeeld door het verminderen van baggerbezwaar of kennisuitwisseling. Verder is het ook van belang dat alle havens met hun regelgeving voor LNG klaar zijn. Denk aan de Amsterdamse waterstof rondvaartboot van Lovers, die al twee jaar aan de kant ligt omdat de gemeente de vergunning om te tanken niet rond heeft.

Een ander voorbeeld is de in het rapport van Van Gelder gesuggereerde samenwerking tussen visafslagen. Er zou een reductie van 11 naar 6 afslagen plaats kunnen vinden, met daarmee samenhangende kostenreductie. Je kunt een uniform en goedkoop service- en dienstenniveau kunnen realiseren.

Johan maakt onderscheid tussen waar vissers moeten samenwerken en wanneer niet, en waar dat slechts kan als er de wil tot samenwerken is.

De zaal denkt genuanceerd over samenwerken. Er is wel een wil tot samenwerken en er zijn ook voorbeelden, bijvoorbeeld de gezamenlijke afslag van Den Helder en Den Oever. Maar er is ook concurrentie en dat houdt de markt

scherp. Verder is een visafslag een ijkpunt in een haven en speelt het een belangrijke rol in het faciliteren van de lokale havenwerkgelegenheid. De eigen afslagen moeten blijven.

Kwaliteitsdifferentiatie in de verwerking, waarmee meerdere markten bediend kunnen worden, kan aan de visserij als geheel ten goede komen. Andere voorbeelden zijn een gezamenlijke fustenpool (als gevolg van versnipperde logistieke overwegingen) of samenwerking ten aanzien van NSC certificering. Kwaliteit wordt zonder eenduidige kwaliteitsmerken niet zichtbaar voor de klant. De verdeeldheid op die punten helpt de visserij niet. Naast een minder goede beeldvorming leidt het ook tot boetes.

Hoe kun je samenwerken maar niet in elkaars vaarwater komen? Certificeren is een belangrijk onderwerp. Ook op het punt van regelgeving kun je goed samen optrekken.

Discussie in werkgroepen

Samenwerking in de keten

De werkgroep onderscheidt drie typen visserij:

1. Garnalen
2. Boomkor
3. Kreeften

De ketensamenwerking zien zij in de trits:

Visserman → Haven → Visafslag → Verwerking → Detailhandel → Consument

De haven speelt een belangrijke rol in het faciliteren van ligplaatsen, bunkermogelijkheden, stroom en water *et cetera*. Het werkatelier vindt het erg belangrijk dat dit goed geregeld is of wordt. Het is vanzelfsprekend dat op elke haven een visafslag is.

Speciale aandacht wordt gevraagd voor de rol van de detailhandel "Albert Heijn". Deze groep heeft de neiging vanuit hun machtspositie eisen te stellen. Samenwerking is nodig om hier iets tegenover te stellen.

werkatelier

Specialisatie

Visserijhavens

Innovatie en kwaliteitsverbetering begint bij de visser aan boord. Technische innovaties spelen daarin een belangrijke rol, bijvoorbeeld technische verbeteringen op het gebied van koeling en verwerking. Maar de ketting is zo sterk als de zwakste schakel. Als bijvoorbeeld de garnalen slecht gekoeld aan wal komen is het leed geleden. De deelnemers van het werkatelier vinden het vreemd dat uiteindelijk alle garnalen op een hoop terecht komen en er geen differentiatie gemaakt wordt naar producten die zorgvuldig zijn behandeld en die niet. Zo zit er geen stimulans op kwaliteitsverbetering in de keten. Het is nodig dat regelgeving en controle worden ontwikkeld die hier meer op letten.

Havenspecialisatie

De werkgroep gaat uit van het benutten van bestaande natuurlijke kracht, en komt dan tot onderstaande specialisaties van de drie vishavens:

Den Oever

- Innovatie
- Aanpassing haven
- Mosselzaad-
invanginstallaties
- Noorse kreeft
- Wadvissersgilde

Harlingen

- Noordzeehaven
(en industrie)
- Urk buiten

Lauwersoog

- Gespecialiseerde
vissershaven
- Visgronden nabij
- Oesters
- Toerisme

Als belangrijk knelpunt wordt de bereikbaarheid van Lauwersoog genoemd, deze haven kampt met bereikbaarheidsproblemen als gevolg van verzanding van de buitendelta bij het Westgaatje.

Alle havens richten zich op garnalenvisserij. Trends in de garnalenvisserij zijn:

- Minder schepen;
- Andere vissoorten;
- Innovatie van vistuigen;
- Lokale verwerking van garnalen i.p.v. Marokko

Als het gebruik van pelcentra in Marokko afneemt is er ruimte genoeg voor lokaal pellen en verwerking van de doppen.

- Aanlandplicht.

De algemene gedachte is dat je afval niet te veel moet verslepen, en bij voorkeur lokaal in de haven waar het binnenkomt wordt verwerkt

Er is discussie over de mate van samenwerken en de noodzakelijke marktwerking. De generale overtuiging is dat marktwerking goed is, maar het geen goede gedachte is om prijsafspraken te maken. Marktwerking leidt tot een lage kostprijs en dus een goede concurrentiepositie van het visproduct van de Waddenzee.

Een relevante vraag is of je de specialisaties en de daarbij behorende voorzieningen in de huidige omvang kunt handhaven. De gedachte is dat visie nodig is om hier uitspraken over te doen en de gewenste ontwikkeling van de havens vast te leggen.

Faciliteren door havens en overheden

Bereikbaarheid en Baggeren

Voor de bereikbaarheid van de havens moet de diepgang op peil gehouden worden. Dit is een voortdurend punt van aandacht.

Faciliteiten in de haven

Walstroom overal. Dit geldt voor de aanwezigheid van stroom, maar ook voor informatie over wat wel en niet kan op walstroom.

Afval verwerken. Alle havens hebben afval-verwerkingsfaciliteiten nodig, in de vorm van een laagdrempelige inzamelstructuur met duidelijke scheiding. Projecten als "Fishing for litter" en "Healthy seas" vinden een plek binnen deze structuur. Het werkatelier ziet niet zo veel in boetestructuren, maar meer in stimuleringsmaatregelen. Dit kan in de vorm van mentaliteitsveranderingsprojecten die vanuit de beroepsorganisaties vorm krijgen.

Plek voor verschillende schepen. De visserij ontwikkelt zich naar diverse scheepstypen. Een voorbeeld zijn de nieuwe vistechnieken als twinrig en flyshoot die andere aanlegfaciliteiten nodig hebben. Havens moeten zich aanpassen aan deze innovaties.

Havenbedrijf als spokesman. Tenslotte kunnen havens een rol spelen in hun contacten naar de overheden door een gezamenlijk geluid te geven. Vissers hebben daar zelf minder tijd en gelegenheid voor, een havenbedrijf kan deze rol juist wel goed oppakken.

Diagnose ontwikkeling en belemmeringen

Alle deelnemers van het werkatelier hebben een korte vragenlijst ingevuld waarop zij aangeven (1) op welke ontwikkelingen de visserij in de Waddenzeehavens moeten voorbereiden, (2) welke ambities spelen, (3) welke problemen en oorzaken verhinderen

dat er goed wordt ingespeeld op deze ontwikkelingen en ambities niet worden waargemaakt. Tenslotte konden deelnemers aangeven wat ze zelf willen bijdragen.

Zes ontwikkelingen

1. Duurzaamheid;
2. Innovatie;
3. Gesloten gebieden (zowel kleinere gebieden als minder vissers);
4. Discard en afval;
5. Verbeteren van faciliteiten;
6. Kustverdediging (zwaardere werken en zandsuppletie).

Ambities

De vissers vinden dat de havens hun moeten faciliteren. Om dat te doen moeten ze inspelen op de ambities van de sector en innovaties die op de visserij afkomen. Een (gezamenlijke) havenvisie om klaar te zijn voor de toekomst is daarvoor nodig.

De ambities die meer algemeen door de havens worden gesteld laten zich samenvatten in het woord "groene havens". Voorbeelden zijn besparingen van brandstof en afvalverwerking.

Meer algemene toetsstenen zijn (lage) prijs en bereikbaarheid.

Problemen en achterliggende oorzaken

Regelgeving

- Regels over aanlandplicht en discard;
- Diepgang van schepen;
- Uitstoot van brandstof (m.n. zwavel);
- Onwetendheid van wat er speelt bij wethouders en andere bestuurders.

Ruimte in de haven

- Naast visserij zijn er ook veel andere medegebruikers van havens, zakelijke en toeristische;
 - Er moet ruimte zijn voor facilitaire functies die de bezoekende vissersschepen nodig hebben.

Verdeeldheid

Er heerst traditioneel weinig eensgezindheid onder vissers.

Achterliggende oorzaken:

- Historie;
- Competitie: 1^e willen en denken te kunnen zijn;
- Denken dat het voordeliger is.

Baggeren

De geulen moeten open blijven om de bereikbaarheid van de havens te garanderen.

Wat kan ik doen?

- ❖ *Samenwerken (houding);*
- ❖ *Meedoen (tijd investeren);*
- ❖ *Eigen expertise inbrengen;*
 - *Subsidies;*
 - *Groene technologie.*

Conclusies

i. **Specialisatie op basis van natuurlijke kracht, op hoofdlijnen:**

ii. **Elke haven heeft een visafslag**

Den Oever

- Innovatie
- Aanpassing haven
- Mosselzaad-
invanginstallaties
- Noorse kreeft
- Wadvissersgilde

Harlingen

- Noordzeehaven
(en industrie)
- Urk buiten

Lauwersoog

- Gespecialiseerde
vissershaven
- Visgronden nabij
- Oesters
- Toerisme

iii. **Samenwerken op onderdelen:**

- Specialiseren en daarop afgestemde voorzieningen realiseren;
- Afstemmen en kennisdelen;
- Certificeren en kwaliteit tonen.

Geen prijsafspraken maar concurrentie om de Waddenvisserij scherp in de markt te houden.

werktelier

Specialisatie

Visserijhavens

iv. De havens faciliteren de nieuwe ontwikkelingen:

(op basis van de specialisatie op basis van natuurlijke kracht)

- Minder schepen met even veel vis;
- Andere vistuigen;
- Aanlandplicht en discard;
- Inshoring van garnalenpellen en achterliggende industrie;
- De energietransitie.

De haven is spokesman en vaandeldrager voor de klanten in de communicatie naar overheden. Dit is onder andere belangrijk voor de bereikbaarheid van de haven (bijvoorbeeld het op diepte houden van geulen).

v. Visie

Deze aspecten (i t/m iv) zijn uitgangspunten voor een op te stellen visserijvisie voor de Waddenzeehavens.

Deelnemerslijst

Barbara Holierhoek

Dirk Jan Hummel

Ellen Kiewiet

Enno de Graaff

Frits Grijpstra

Gerbrand Smid

Geert Boesjes

Jan Metselaar

Jan van de Wiel

Johan Nooitgedagt

Josien Steenberg

Klaas Kant

Louwe de Boer

Peter van der Klok

Pim Visser

Reiner de Vries

Riekilt Kramer

Rob Pikkert

Ronald Lanthers

Ruth van Werven,

Zee, Sterre van der

Teun Visser

Wouter Jan van den Berg

Arjen Bosch

Martin Bosch

Visserijvereniging Hulp in Nood en Ons Belang

Kamer van Koophandel

Gemeente De Marne

Gemeente Hollands Kroon

Harlingen haven

Visafslag Den Oever

Waddenfonds

Gemeente Hollands Kroon

VisNed

Nederlandse Vissersbond

Imares

GPC Kant

Ekofish, Urk

TCE gofour

Visafslag Hollands Noorden

Harlingen

Directeur visafslag Harlingen

Telson BV

Programma Rijke Waddenzee

Wageningen UR

Wageningen UR

Visveiling Urk

Prosume

de Laar

de Laar

werkatelier

Specialisatie

Visserijhavens